

ФОРОСТЯНИЙ А. В.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права,
процесу та криміналістики
(Київський університет інтелектуальної
власності та права)

СОЛОНЕНКО О. М.,

кандидат юридичних наук, доцент

МИКИТЧИК О. В.,

кандидат юридичних наук,
професор кафедри кримінального права,
процесу та криміналістики
(Київський університет інтелектуальної
власності та права)

Стаття поширюється на умовах
ліцензії CC BY 4.0

УДК 341.64

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.4.2.37>

**АКТУАЛЬНІ ПРАВОВІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ
МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ**

У статті досліджуються питання функціонування Міжнародного кримінального Суду у контексті сучасного кримінального права, як у ретроспективі розвитку так і у застосуванні правових норм відповідно до викликів сучасності з урахуванням проблем, які виникають через окремі недоліки правового регулювання так і через політичні проблеми у міждержавних відносинах. Розглядаються різні визначення міжнародного кримінального права, його система і зміст. Проводиться порівняльно-правова характеристика окремих норм міжнародного кримінального права і відповідних йому норм національного кримінального права з визначенням проблемних питань окремих норм права і можливих шляхів їх вирішення.

Здійснюється особливий акцент на Римський статут Міжнародного кримінального суду як один з головних нормативно-правових актів сучасного міжнародного кримінального права. Досліджуються проблемні питання ратифікації Україною Римського статуту Міжнародного кримінального суду.

Розглядаються окремі проблеми тривалого процесу його визнання Україною і деякі причини які до цього призвели в тому числі і політичні. Висвітлюються як позитивні так і негативні наслідки імплементації цього нормативно-правового акта у національне кримінальне законодавство. Здійснюється детальний аналіз окремих норм Римського статуту Міжнародного кримінального суду і відповідних статей Кримінального кодексу України щодо їх гармонізації і оптимізації з метою максимально ефективного застосування у практичній діяльності судових і правоохоронних органів.

Звертається увага на необхідність максимального узгодження і зближення за змістом норм національного законодавства відповідно до норм міжнародного

кримінального права. Детально досліджуються проблеми виконання державами учасниками рішень які видаються в межах повноважень Міжнародного кримінального суду, співвідношення цих рішень з національним законодавством, пропонуються можливі шляхи їх вирішення. Окремо досліджуються проблемні питання виконання вироків Міжнародного кримінального суду пов'язаних з позбавленням волі і довічним позбавленням волі.

Ключові слова: Міжнародне кримінальне право, міжнародна кримінальна юстиція, Міжнародний кримінальний суд, Римський статут Міжнародного кримінального суду, кримінальне право, кримінальне процесуальне право, міжнародна правова допомога.

Forostianyi A. V., Solonenko O. M., Mykytchuk O. V. Current legal aspects of the functioning of the international criminal court

The article examines the issues of the functioning of the International Criminal Court in the context of modern criminal law, both in retrospect of development and in the application of legal norms in accordance with the challenges of modernity, taking into account the problems that arise due to individual shortcomings of legal regulation and due to political problems in interstate relations. Various definitions of international criminal law, its system and content are considered. A comparative legal characteristic of individual norms of international criminal law and the corresponding norms of national criminal law is carried out with the identification of problematic issues of individual norms of law and possible ways to solve them.

Special emphasis is placed on the Rome Statute of the International Criminal Court as one of the main normative legal acts of modern international criminal law. The problematic issues of the ratification of the Rome Statute of the International Criminal Court by Ukraine are investigated.

Some problems of the long process of its recognition by Ukraine and some of the reasons that led to this, including political ones, are considered. Both positive and negative consequences of the implementation of this normative legal act into national criminal legislation are highlighted. A detailed analysis of individual norms of the Rome Statute of the International Criminal Court and the corresponding articles of the Criminal Code of Ukraine is carried out with a view to their harmonization and optimization in order to maximize their effective application in the practical activities of judicial and law enforcement bodies.

Attention is drawn to the need for maximum harmonization and convergence of the content of national legislation in accordance with the norms of international criminal law. The problems of the implementation by the participating states of decisions issued within the powers of the International Criminal Court, the correlation of these decisions with national legislation, and possible ways of their solution are studied in detail. The problematic issues of the implementation of sentences of the International Criminal Court related to deprivation of liberty and life imprisonment are separately studied.

Key words: *International criminal law, international criminal justice, International Criminal Court, Rome Statute of the International Criminal Court, criminal law, criminal procedural law, international legal assistance.*

Вступ. Система міжнародного кримінального права має гарантувати відповідальність за вчинення найтяжчих злочинів які є небезпечними не лише для однієї держави, а для держав загалом. Співробітництво між державами протягом XX-XXI століть дало можливість сформувати механізм притягнення до відповідальності суб'єктів які вчинили міжнародні злочини і таким чином створити більш безпечний світовий порядок, що є позитивним як для міжнародних відносин так і для людства в цілому. Одним з самих важливих

етапів створення міжнародного кримінального права стала ратифікація Римського статуту міжнародного кримінального суду 1998 року. Україна 2024 року також ратифікувала цей міжнародно-правовий акт. Однак незважаючи на позитивні результати створення і розвитку міжнародного кримінального права як на міждержавному та і на національному рівні у його застосуванні виникають окремі проблеми які стосуються не тільки власне застосування норм права але й вирішення політичних питань, які обумовлюють міжнародне кримінальне право заручником окремих глав держав, які нерідко переслідують особисті політичні інтереси, а не загальне благо. Проблеми міжнародного співробітництва протидії злочинності були предметом досліджень таких науковців як Гутник В.В., Задоя К.П., Кузьменко В.М., Мануїлова К.В., Матковський А.А., Підгородинська А.В., Піменова А.Ю., Пращук С.В., Солоненко О.М., Юртаєва К.В., Чалий М.В. разом з тим окремі питання такі як вдосконалення окремих норм міжнародного кримінального права, гармонізація норм міжнародного кримінального права і національного кримінального права і процесу, виконання рішень і вироків Міжнародного кримінального суду та ін., залишаються дискусійними і потребують подальших наукових досліджень.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження окремих проблемних питань діяльності Міжнародного кримінального суду, як на рівні правового регулювання так і безпосередньо реалізації повноважень як на міжнародному так і на національному рівнях. Дослідження має на меті аналіз нормативно-правових актів, наукових джерел з метою формування і узагальнення пропозицій щодо вдосконалення як законодавства так і практики діяльності відповідних судових і правоохоронних органів.

Результати дослідження. Міжнародне кримінальне право має свою тривалу історію розвитку. Створення і функціонування таких норм права є позитивним розвитком міждержавних відносин, побудови стабільної, захищеної міжнародної людської спільноти, яка намагається мінімізувати можливість вчинення міжнародних злочинів та з цією метою підтримує функціонування системи кримінального переслідування на глобальному рівні, притягнення до відповідальності суб'єктів які скоюють такі злочини.

Слід означити, міжнародне кримінальне право – це система норм, що утворюються внаслідок співпраці між державами або міжнародними органами та організаціями, яка має на меті захист миру, безпеки народів, міжнародного правопорядку як від найтяжчих міжнародних злочинів, що спрямовані проти миру та людства, так і від інших злочинів міжнародного характеру, які передбачені міжнародними угодами, конвенціями або іншими правовими актами міждержавного характеру, а також є караними відповідно до цих актів та норм національного права [1, с.14.]. Відтак, можливо резюмувати те, що міжнародне кримінальне право є конститутивною правовою основою функціонування міжнародної кримінальної юстиції.

У цьому контексті відзначимо, в аспекті теоретико-правового аналізу міжнародної кримінальної юстиції, О.М. Солоненко виділяє наступні її видові категорії в міжнародному праві, зокрема: 1) міжнародні воєнні трибунали, до яких віднесено Нюрнберзький та Токійський трибунали; 2) міжнародні кримінальні трибунали створені Радою Безпеки *ad hoc* (Міжнародний трибунал по колишній Югославії та Міжнародний трибунал по Руанді); 3) змішані міжнародні органи кримінальної юстиції, створені на підставі договорів між ООН та державами (Спеціальний суд по С'єрра-Леоне, Спеціальний суд по Лівану); 4) квазі-міжнародні суди – національні суди, до юрисдикції яких спеціальними рішеннями віднесено правосуддя у справах про міжнародні злочини з участю міжнародних суддів та інших учасників кримінального судочинства (Надзвичайні палати у судах Камбоджі); 5) постійно діючі міжнародні органи кримінальної юстиції (Міжнародний кримінальний суд) [2, с.340-357]. Саме останній орган кримінальної юстиції є особливим предметом цього теоретико-правового аналізу.

Відтак повинні відзначити, сучасна система норм міжнародного кримінального права складається переважно з нормативно-правових актів ООН, міжнародно-правових договорів тощо. Одним з головних міжнародних актів міжнародного кримінального права є Римський статут Міжнародного кримінального суду ратифікований Україною 21 серпня 2024 року, який набрав чинності 01 січня 2025 року.

У цьому ж сенсі національне законодавство, насамперед Розділ XX Кримінального кодексу України «Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку» містить перелік норм які регламентують відповідальність за злочини які відносяться до міжнародного кримінального права (пропаганда війни (ст. 436), злочин агресії (ст. 437), воєнні злочини (ст. 438), застосування зброї масового знищення (ст. 439), розроблення, виробництво, придбання, зберігання, збут, транспортування зброї масового знищення (ст. 440), екоцид (ст. 441), геноцид (ст. 442) та ін [3]. Це дає можливість притягнути особу до кримінальної відповідальності за міжнародний злочин на території України. Римський статут доповнює національну систему кримінального правосуддя.

Римським статутом визначається юрисдикція Міжнародного кримінального суду щодо злочину геноциду, злочинів проти людяності, воєнних злочинів, а також відповідне ґрунтовне визначення цих злочинів, їх тлумачення, процедури їх розслідування та здійснення міжнародного правосуддя. Ратифікувавши Римський статут, основоположний документ цього унікального міжнародного судового органу, Україна стає його повноправною учасницею з усіма правами і обов'язками та водночас демонструє всьому світу свою відданість міжнародному праву та міжнародному правосуддю. Після набрання чинності для України Римським статутом Міжнародного кримінального суду та поправок до нього Україна стане 125-ю державою-членом Міжнародного кримінального суду та набуде повноправного членства в Міжнародному кримінальному суді і братиме участь у роботі Асамблеї держав – учасниць Римського статуту, зможе подавати кандидатури для обрання суддів та прокурорів Міжнародного кримінального суду [4].

Ратифікація Україною Римського статуту пройшла тривалий і складний шлях. Серед ключових викликів, які затримували ратифікацію, варто виділити такі:

1. Політичні ризики для національної еліти. Частина українських політиків та військових побоювалася, що ратифікація Римського статуту може створити ризики для їхньої особистої відповідальності за певні дії під час воєнних дій. Хоча статут не має зворотної сили, страх можливого переслідування був вагомим фактором у дебатах.

2. Законодавчі труднощі. Після рішення Конституційного Суду України у 2001 році необхідно було внести зміни до Основного Закону України. Однак для цього потрібно було знайти політичний консенсус серед політичних фракцій парламенту, що часто виявлялося складним.

3. Міжнародний контекст. Інші держави, зокрема Російська Федерація, використовували нерозуміння і страх щодо Міжнародного кримінального суду, у своїй пропаганді, змальовуючи цей суд як інструмент тиску Заходу. Це створювало додаткові внутрішні політичні бар'єри для ратифікації [5, с.121].

Ратифікація Римського статуту Україною означає відмову України від частини суверенітету (судового) на користь міжнародного органу – Міжнародного кримінального суду. Втрата частини суверенітету це негативний наслідок але мета заради якої це було зроблено виправдана. Взаємодія держав для загального блага – боротьби з міжнародними кримінальними злочинами виправдовує такі наслідки.

Якщо виділити позитивні наслідки ратифікації Україною Римського статуту то слід назвати такі:

- Розслідування воєнних злочинів. Тепер Міжнародний кримінальний суд може офіційно розпочинати власні розслідування злочинів, скоєних на території України, що особливо важливо в контексті триваючої російсько-української війни.

- Покращення міжнародного іміджу. Ратифікація показала міжнародній спільноті серйозність намірів України у сфері захисту прав людини та боротьби з безкарністю.

- Посилення національної правової системи. Визнання юрисдикції Міжнародного кримінального суду сприятиме удосконаленню української системи правосуддя та приведенню її у відповідність із міжнародними стандартами [5, с.121].

Також ратифікація Україною Римського статуту передбачає гармонізацію норм міжнародно права з нормами національного законодавства. У зв'язку з чим виникає ряд питань.

Одне з них це гармонізація норм Римського статуту до законодавства України. Так окремі норми Римського статуту набагато більш повно формують зміст кримінального правопорушення. Так стаття 8 bis Римського статуту визначає злочин агресії як планування, підготовку, ініціювання або вчинення особою, яка спроможна фактично здійснювати контроль за політичними чи військовими діями держави або керувати ними, акту агресії, який за своїм характером, тяжкістю та масштабами є грубим порушенням Статуту Організації Об'єднаних Націй. «Акт агресії» означає застосування збройної сили державою проти суверенітету, територіальної цілісності або політичної незалежності іншої держави чи в будь-який інший спосіб, несумісний зі Статутом Організації Об'єднаних Націй.

Натомість Кримінальний кодекс України (далі ККУ) набагато вужче за змістом визначає злочин агресії. Так ст. 437 ККУ визначає злочин агресії як планування, підготовку або розв'язування агресивної війни чи воєнного конфлікту, а також участь у змові, що спрямована на вчинення таких дій [3]. Відповідно бажаним є оптимізація норм вітчизняного законодавства до змісту норм Римського статуту.

Як слушно зазначає О. Шипілов: «...злочин агресії у чинному національному кримінальному законодавстві залишається не гармонізованим з міжнародним правом» [6, с.195]. Також науковець доречно стверджує, що стаття 8 Римського статуту передбачає фактично всі різновиди воєнних злочинів, які є уособленням останніх напрацювань міжнародного права в частині кримінального переслідування за відповідні міжнародні злочини. Разом з тим ст. 438 ККУ України, в якій лише змінено назву, потребує суттєвого коригування її змісту, оскільки вказана норма не характеризується ознакою серйозного порушення законів та звичаїв війни, вчиненням відповідних воєнних злочинів у рамках плану чи політики або в рамках широкомасштабного їх скоєння [6, с.195].

Таким чином гармонізація норм національного кримінального законодавства до відповідних міжнародного кримінального права є необхідною і подальша робота в цьому напрямі має систематизувати і максимально зблизити за змістом відповідні правові норми для максимально швидкого і ефективного їх застосування у відповідних ситуаціях.

Однією з ключових проблем діяльності Міжнародного кримінального суду є реалізація державами учасницями рішень, які видаються в межах повноважень Міжнародного кримінального суду. Це питання, як правило, не правового або процедурного характеру, а винятково політичне. Через небажання окремих держав ускладнювати міждержавні стосунки у багатьох випадках держави які мають виконувати рішення Міжнародного кримінального суду натомість їх просто ігнорують. Так під час свого візиту до Монголії 3 вересня 2024 року президент Російської Федерації не був затриманий і арештований за офіційної наявності ордеру для його затримання, що виданий Міжнародним кримінальним судом. Рішення про невиконання рішення Міжнародного кримінального суду у цьому випадку суто політичне. Монголія ратифікувала Римський статут Міжнародного кримінального суду 11 квітня 2002 року і має свого суддю у цьому органі. Тому невиконання рішень Міжнародного кримінального суду повинно мати для цієї держави наслідки. На жаль випадки невиконання рішень Міжнародного кримінального суду непоодинокі. Наприклад, у випадку з президентом Судану Омаром аль-Баширом. Обвинувачений 2009 року в геноциді в Дарфурі, він залишався на посаді ще протягом десяти років. І тільки потім його повалили в результаті державного перевороту. Відтоді його так і не передали МКС. Перебуваючи на посаді, він відвідав чимало країн, серед яких країни – члени МКС Йорданія, Чад, Джибуті, Кенія, Південна Африка та інші, що відмовилися затримувати його. Тож якщо країни ігнорують свої міжнародні зобов'язання, вони порушують баланс сил. Відмова країни – члена МКС видавати Суду підозрюваного насамперед вдарить по авторитетності самого Суду та міжнародної кримінальної юстиції загалом. І це реально є дуже вигідним для підозрюваних у вчиненні міжнародних злочинів [7]. Як слушно вважає Г. Мамедов «настав час не тільки розширити юрисдикцію МКС (наприклад, щодо злочину агресії, зробивши її ефективною), а й наділити реально дієвими правовими інструментами реагування на недотримання зобов'язань перед Судом. Норми міжнародного права завжди були сферою великих компромісів, і саме тому ми час від часу

стаємо заручниками застарілих норм і практик. І змінювалося це майже завжди великими потрясіннями» [7].

Отже проблема невиконання рішень Міжнародного кримінального суду з політичних мотивів є нині вельми актуальною. Її вирішення потребує вдосконалення правового механізму реагування на невиконання рішень Міжнародного кримінального суду і створення дієвого механізму покарань щодо держав порушників, в тому числі виключення таких держав з держав учасниць Римського статуту. Але як показує практика політичні мотиви для окремих держав набагато важливіше притягнення міжнародних кримінальних злочинців до відповідальності. Так Угорщина з метою невиконання рішень Міжнародного кримінального суду з політичних мотивів ухвалила рішення про вихід з Міжнародного кримінального суду [8].

Також однією з проблеми роботи Міжнародного кримінального суду є виконання вироків Суду. Приведення національного законодавства ряду держав, що виконують вирокі МКС, у відповідність до міжнародних стандартів ускладнюється рядом причин, в силу яких примат договорів все ще багато в чому існує на рівні декларацій:

- по-перше, безпосереднє застосування правоохоронними органами норм міжнародних договорів реально представляє складність, а конкретний механізм такої діяльності уявити досить складно;

- по-друге, деякі міжнародні акти просто не можуть бути «самоздійснюваними», внаслідок чого виникає необхідність обов'язкового закріплення у внутрішньодержавному праві [9, с.86].

Кримінальний процесуальний кодекс України (далі КПКУ) у ст.636 регламентує виконання судових рішень Міжнародного кримінального суду. Так виконання в Україні рішень Міжнародного кримінального суду здійснюється згідно з КПК, іншими законами України та на підставі Римського статуту Міжнародного кримінального суду. Виконання в Україні покарання у виді позбавлення волі або довічного позбавлення волі, призначеного особі Міжнародним кримінальним судом, здійснюється згідно з правилами цього Кодексу на підставі Римського статуту Міжнародного кримінального суду та на умовах, визначених відповідним міжнародним договором, укладеним між Україною та Міжнародним кримінальним судом, згоду на обов'язковість якого надано Верховною Радою України. Рішення Міжнародного кримінального суду про штраф та/або конфіскацію центральний орган України надсилає до суду за місцем проживання особи, місцем відбування покарання особою або місцезнаходженням майна для звернення до виконання у тридцятиденний строк у порядку, визначеному статтею 535 КПКУ. Виконання рішення Міжнародного кримінального суду про штраф та/або конфіскацію здійснюється без шкоди для прав добросовісних (*bona fide*) третіх сторін. Майно або доходи від продажу нерухомого майна чи у відповідних випадках від продажу іншого майна, отриманого в результаті виконання рішення, зазначеного у частині четвертій цієї статті, передаються до Міжнародного кримінального суду [10].

Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 103 Римського статуту покарання у виді позбавлення волі виконується в державі, визначеній Судом з переліку держав, що повідомили Суду про свою готовність прийняти засуджених осіб. Тобто виконання вироку суду у частині позбавлення волі залежить від доброї волі країн-учасниць. Однак при цьому держави повинні враховувати ті позитивні наслідки, які матиме така згода для нормального функціонування Суду. У Гаазі в розпорядженні Суду знаходиться лише обмежена кількість місць утримання ув'язнених (Міжнародний кримінальний суд отримав 12 тюремних камер в пенітенціарному комплексі Гаазького району Схефенінген, але в перспективі у його розпорядженні буде ціле крило цього комплексу), тому Суд буде змушений в цьому питанні практично повністю покладатися на держави, які візьмуть на себе виконання винесених Судом покарань за вчинення злочинів «в виправних установах, розташованих на їх території» [9, с.88]. Тому доцільним має стати обов'язок держав учасниць виконувати вирокі Міжнародного кримінального суду на своїй території за умови відповідності передбаченим критеріям виконання цих вироків.

Висновки. Міжнародне кримінальне право як сукупність норм які прийняті на міждержавному рівні і мають на меті притягнення до відповідальності суб'єктів за вчинення

найтяжчих злочинів пройшло складну і тривалу історію і має стати одним засобів кращого майбутнього для стабільного існування людства як сукупності держав. Норми міжнародного кримінального права мають визнаватися усіма державами і максимальне залучення України до цього процесу є бажаним і корисним з багатьох причин. Ратифікація Україною Римського статуту Міжнародного кримінального суду є позитивним кроком але потребує подальшого вирішення ряду як правових так і організаційних питань. Разом з тим ратифікація статуту мала для України як позитивні так і негативні наслідки. Окремі норми національного кримінального законодавства потребують гармонізації і розширеного формулювання відповідно до Римського статуту. Існує нагальна потреба вдосконалення процедури виконання рішень суду у зв'язку з невиконанням окремими державами цих рішень без реальних негативних наслідків для них. Підтримується ідея виключення держав з переліку учасниць Міжнародного кримінального суду за невиконання рішень Міжнародного кримінального суду. Також пропонується зобов'язувати держав-учасниць Римського статуту Міжнародного кримінального суду виконувати на своїй території вироки суду за умови відповідності встановленим правовим критеріям.

Список використаних джерел:

1. Міжнародне кримінальне право : навчальний посібник / кол. авторів ; за заг. ред. Т.І. Созанського та О.М. Броневицької. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2024. 472 с.
2. Солоненко О.М. Міжнародна кримінальна юстиція: етапи становлення та розвитку. Київ : Ліра-К, 2017. 360 с.
3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III: станом на 16.06.2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 16.06.2025).
4. Верховна Рада України ратифікувала Римський статут Міжнародного кримінального суду та поправки до нього. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/252711.html#:~:text=Верховна%20Рада%20України%20прийняла%20на,підтримали%20281%20народний%20депутат%20України> (дата звернення 16.06.2025 р.)
5. Пращук С.В., Чалий М.Г. Проблема ратифікації Римського статуту в Україні. *Collection of Scientific Papers «ЛОГОС»*. 2025. № 6 (January 24, 2025; Seoul, South Korea), 119–123. <https://doi.org/10.36074/logos-24.01.2025.023> (дата звернення 16.06.2025)
6. О. Шипілов Актуальні питання законодавства, пов'язані з ратифікацією римського статуту міжнародного кримінального суду. *Кримінально-виконавча система України та її роль у розбудові правової і соціальної держави* : матеріали XIV Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції (м.Чернігів, 13 грудня 2024 р.) / голов. ред. В. Ф. Пузирний ; Пенітенціарна академія України. Чернігів : ПАУ, 2024. 208 с., С.193-196.
7. Мамедов Г. Візит Путіна до Монголії: в чому проблема. *Дзеркало тижня*, 2 вересня 2024 р. URL: <https://zn.ua/ukr/POLITICS/vizit-putina-do-monholiji-v-chomu-problema.html> (дата звернення 16.06.2025)
8. Угорщина ухвалила рішення про вихід з Міжнародного кримінального суду – ЗМІ. *Дзеркало тижня*, 02 квітня 2025 р. URL: <https://zn.ua/ukr/europe/uhorshchina-ukhvalila-rishennja-pro-vikhid-z-mizhnarodnoho-kriminalnoho-sudu-zmi.html> (дата звернення 16.06.2025)
9. Кузьменко В.М., Піменова А.Ю. Проблеми виконання вироків міжнародного кримінального суду. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2025. Серія ПРАВО. Випуск 88: частина 4, С. 84-90.
10. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI станом на 16.06.2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 13.04.2012 р.)

Дата першого надходження рукопису до видання: 22.07.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 22.08.2025

Дата публікації: 26.09.2025

